

SERA GAZI EMİSYON RAPORLARININ DOĞRULANMASI VE DOĞRULAYICI KURULUŞLARIN AKREDİTASYONU TEBLİĞİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Tebliğin amacı; 17/5/2014 tarihli ve 29003 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik kapsamında sera gazı emisyon raporlarının doğrulanması ve bu işlemleri yapacak doğrulayıcı kuruluşların niteliklerine ve akreditasyon işlemlerine ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Tebliğ; Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik kapsamında sera gazı emisyon raporlarının doğrulanması ile doğrulayıcı kuruluşların akreditasyonuna ilişkin usul ve esasları kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Tebliğ, Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmeliğe dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Tebliğde geçen;

a) Akreditasyon: Yönetmelikte öngörülen doğrulama faaliyetlerini gerçekleştirecek olan doğrulayıcı kuruluş hakkında, TÜRKAK tarafından yürütülen detaylı değerlendirmeleri takiben, doğrulayıcı kuruluşun yetkinliğini ve bağımsızlığını resmen göstermek üzere beyan veya bildiri düzenlenmesini ve düzenli aralıklarla denetlenmesini,

b) Akreditasyon kapsamı: EK-1’de yer alan ve TÜRKAK tarafından akredite edilmiş olan faaliyetleri,

c) Analitik prosedürler: İlgili diğer bilgilerle tutarlı olmayan, tahmin edilen miktarlardan sapma gösteren değerlerin analizini de içerecek şekilde verilerdeki dalgalanmaların ve eğilimlerin analizini,

ç) **(Değişik:RG-21/6/2022-31873)** Bakanlık: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığını,

d) Baş doğrulayıcı: Sera gazı emisyon raporunun doğrulama sürecini yürütmekten ve raporlamaktan sorumlu olan, doğrulama ekibinin sevk ve idaresiyle görevlendirilen kişiyi,

e) Dahili risk: Sera gazı emisyon raporundaki bir parametrenin, herhangi bir kontrol faaliyetinin etkisi dikkate alınmadan önce, tek başına veya diğer hatalı bildirimlerle bir arada oluşabilecek önemli hatalara duyarlılığını,

f) Doğrulama: Bu Tebliğde belirtilen ilkeler çerçevesinde, doğrulama raporu sunmak amacıyla doğrulayıcı kuruluş tarafından yapılan tüm iş ve işlemleri,

g) Doğrulama kayıtları: Doğrulama faaliyetleri kapsamında doğrulayıcı kuruluş tarafından derlenen, yürütülen faaliyetlerle ilgili gerekçe, kanıt ve diğer tüm bilgi ve belgeleri,

ğ) Doğrulama riski: Dahili risk, kontrol riski ve tespit riskinin bir fonksiyonu olarak, sera gazı emisyon raporunun, önemli hatalı bildirimler içerdiği durumda, doğrulayıcı kuruluşun uygun olmayan bir doğrulama görüşü sunması riskini,

h) Doğrulayıcı: Doğrulama ekibinin üyesi olan ve sera gazı emisyon raporunun doğrulama işlemlerini gerçekleştirmekten sorumlu olan kişiyi,

ı) **(Değişik:RG-21/6/2022-31873)** Doğrulayıcı kuruluş: Doğrulama işleminin tüm aşamalarını yürütmek üzere TÜRKAK tarafından akredite edilmiş kurum veya kuruluşu,

i) Güven seviyesi: Doğrulama riskini azaltmak amacıyla doğrulama görevinin şartlarına göre doğrulama raporu için verilen güven derecesini,

j) Hatalı bildirim: 22/7/2014 tarihli ve 29068 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Sera Gazı Emisyonlarının İzlenmesi ve Raporlanması Hakkında Tebliğde müsaade edilen belirsizlikler hariç, işletme tarafından rapor edilmiş verilerdeki ihmal, gerçeğe aykırı beyan veya hatayı,

k) İzleme ve Raporlama Tebliği: Sera Gazı Emisyonlarının İzlenmesi ve Raporlanması Hakkında Tebliği,

l) Kontrol faaliyetleri: Dahili riskleri azaltmak amacıyla işletme tarafından yürütülen işlemleri veya alınan tedbirleri,

m) Kontrol ortamı: İç kontrol sisteminin işlediği ortamı ve bu iç kontrol sistemi hakkında farkındalığı sağlamak üzere tesis yönetiminin yürüttüğü faaliyetleri,

n) Kontrol riski: Sera gazı emisyon raporundaki bir parametrenin, kontrol sistemi tarafından belirli bir zamanda önlenmemiş veya tespit edilerek düzeltilmemiş, tek başına veya diğer hatalı bildirimlerle bir arada oluşabilecek önemli hatalara duyarlılığını,

o) Kontrol sistemi: İşletmenin İzleme ve Raporlama Tebliği kapsamında kurduğu, belgelediği, uyguladığı ve sürdürdüğü risk değerlendirmesini ve bütün kontrol faaliyetleri ile bunların yönetimini,

ö) Makul güven: Doğrulamaya tabi tutulan sera gazı emisyon raporunun önemli hatalı bildirim içermediğine dair olumlu olarak değerlendirilen yüksek fakat kesin olmayan güven seviyesini,

p) Önemli hatalı bildirim: Tek başına veya diğer hatalı bildirimlerle beraber önemlilik seviyesini aşan hatalı bildirim,

r) Önemlilik seviyesi: Hatalı bildirimlerin tek başına veya diğer hatalı bildirimlerle beraber doğrulayıcı kuruluş tarafından önemli kabul edilmesini sağlayan eşik değeri,

s) Saha: İlgili veri ve bilgilerin kontrol edilip saklandığı, izleme sürecinin tanımlandığı ve yönetildiği yerleri,

ş) Tanık denetim: Doğrulayıcı kuruluşların yetkinliğini değerlendirmek üzere doğrulama faaliyetlerine müdahil olmadan gözlemlendiği denetimi,

t) Teknik uzman: Doğrulama faaliyetlerinin sağlıklı yürütülmesinde görev alan ve belirli bir konu ile alakalı detaylı bilgi ve uzmanlığa sahip kişiyi,

u) Tespit riski: Doğrulayıcı kuruluşun önemli hatalı bildirimini tespit edememe riskini,

ü) TÜRKAK: Türk Akreditasyon Kurumunu,

v) Uygunsuzluk: Onaylanmış izleme planında yer alan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya bu yükümlülüklerle aykırı hareket edilmesi durumunu,

y) Yetkinlik: Bir faaliyeti yürütmek için bilgi ve becerileri uygulayabilme kabiliyetini,

z) Yönetmelik: Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmeliği,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Doğrulama

Genel hususlar

MADDE 5 – (1) Yönetmeliğin EK-1’inde belirtilen faaliyetleri yürüten işletmelerden kaynaklanan sera gazı emisyonlarına ilişkin sera gazı emisyon raporunun Bakanlığa gönderilmeden önce doğrulanması zorunludur.

(2) Sera gazı emisyon raporlarının doğrulanması işlemi, doğrulayıcı kuruluşlar tarafından yapılır.

(3) Doğrulanmış sera gazı emisyon raporları güvenilir kabul edilir.

(4) Doğrulama süreci, kalite güven ve kalite kontrol prosedürlerini desteklemede etkin ve güvenilir bir araç olarak kullanılır ve işletmenin sera gazı emisyonlarını izleme ve raporlama performansını arttırmak için bilgiler temin eder.

Temel prensipler

MADDE 6 – (1) Doğrulama işlemleri (**Mülga ibare:RG-21/6/2022-31873**) onaylanmış izleme planı çerçevesinde ve bu Tebliğde yer alan usul ve esaslara göre yürütülür.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama sırasında;

a) Sera gazı emisyon raporunun eksiksiz olduğunu ve İzleme ve Raporlama Tebliğinin EK-

9'unda yer alan hükümlere uygunluğunu,

b) İşletmenin, İzleme ve Raporlama Tebliği ile Bakanlık tarafından onaylanmış izleme planına uygun olarak faaliyetlerini yürütmüş ve yükümlülüklerini yerine getirmiş olduğunu,

c) Sera gazı emisyon raporundaki verilerin önemli hatalı bildirimler içermediğini,

ç) İşletmenin izleme ve raporlama performansını geliştirmek amacıyla veri akış faaliyetleri, kontrol sistemi ve ilgili prosedürlere destekleyici bilgi sağlanıp sağlanamayacağını, değerlendirir.

(3) Doğrulayıcı kuruluşlar, doğrulama sözleşmesini imzalamadan önce asgari olarak;

a) Doğrulama işinin kendi akreditasyon kapsamında olduğunu kontrol eder.

b) Bu Tebliğ uyarınca sera gazı emisyon raporunun doğrulanması süreci ile ilgili riskleri değerlendirir.

c) Doğrulamanın kapsamını belirlemek için işletme tarafından temin edilen bilgileri gözden geçirir.

ç) Tesisin ve faaliyetlerin karmaşıklık seviyesine uygun niteliklere sahip doğrulama ekibi oluşturmak için kendi bünyesinde gerekli yetkinlik, personel ve kaynaklara sahip olup olmadığını ve ayrıca belirlenen süre içinde doğrulama faaliyetlerini başarılı şekilde tamamlamak için kapasitesinin yeterli olup olmadığını kontrol eder.

d) Oluşturulacak doğrulama ekibinin, bahse konu tesise dair doğrulama faaliyetlerini yürütmek için gereken tüm yetkinliğe ve kişilere sahip olmasını sağlamak için kapasitesinin yeterli olup olmadığını kontrol eder.

e) Doğrulamayı gereken şekilde yürütmek için doğrulama süresini belirler.

Doğrulama süresi

MADDE 7 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, toplam doğrulama süresini EK-3'te yer alan hususlara göre belirler. Doğrulama ve saha ziyareti süreleri ile yapılacaksa stratejik analiz saha ziyareti ve kullanılacaksa teknik uzman süreleri EK-3'te verilen asgari sürelerden az olamaz.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, birinci fıkrada belirtilen tüm süreleri ayrı ayrı doğrulama kayıtlarına işler.

İşletmenin yükümlülükleri

MADDE 8 – (1) İşletmeler, stratejik analizden önce ve doğrulamanın herhangi bir aşamasında doğrulayıcı kuruluşu, aşağıda belirtilen bilgi ve belgeleri sunmak ve ilgili sahalara erişim izni vermek zorundadır:

a) (**Değişik:RG-21/6/2022-31873**) İzleme planının onaylı en güncel sürümü, varsa onaylı diğer sürümler ve izleme planı onayının alındığına dair kanıt belgeleri.

b) İşletmenin veri akış faaliyetlerinin tanımını.

c) İşletmenin, İzleme ve Raporlama Tebliğinde belirtilen risk değerlendirmesini ve toplam kontrol sistemine ilişkin hususları.

ç) Veri akış faaliyetleri ve kontrol faaliyetlerine ilişkin prosedürler de dahil olmak üzere, izleme planında yer alan prosedürleri.

d) Varsa, tesisin sera gazı emisyon raporunu.

e) Varsa, İzleme ve Raporlama Tebliği uyarınca hazırlanmış ve Bakanlık tarafından onaylanmış örnekleme planını.

f) Raporlama dönemi sırasında izleme planında değişiklikler yapılmışsa, İzleme ve Raporlama Tebliği uyarınca bu değişikliklere ilişkin kayıtları.

g) Önceki yıllara ait iyileştirme raporlarını.

ğ) Bir önceki yılda farklı bir doğrulayıcı kuruluş ile doğrulama faaliyeti yürütüldüyse, söz konusu yıla ait doğrulama raporunu.

h) Bakanlıkla yapılan tüm ilgili yazışmalar, özellikle, izleme planı değişikliklerinin bildirilmesiyle ilgili olan bilgi ve belgeleri.

ı) İzleme ve raporlama için kullanılan veri tabanları ve veri kaynakları hakkında bilgileri.

i) Doğrulamanın planlanması ve yürütülmesi için doğrulayıcı kuruluş tarafından talep edilecek ilgili diğer bilgi ve belgeleri.

(2) Doğrulayıcı kuruluş doğrulama raporunu işletmeye teslim etmeden önce, işletme iç

kontrolden geçirdiği ve onayladığı nihai sera gazı emisyon raporunu doğrulayıcı kuruluşa vermekle yükümlüdür.

(3) İşletmeler, doğrulayıcı kuruluşa yapılacak denetimler kapsamında Bakanlık personeline ve TÜRKAK'ın görevlendireceği denetim ekibine doğrulama süreçleri ile ilgili doğrulayıcı kuruluş ile işletme arasında gerçekleşen muhasebe işlemlerine ait kayıtlar da dahil olmak üzere her türlü bilgi ve belgeyi ibraz etmek ve tüm ilgili sahalara erişim izni vermek zorundadır.

(4) İşletmeler, yapılacak sözleşmelerde ve doğrulama süreçlerinde bu Tebliğde belirtilen asgari adam-gün sürelerine ve asgari doğrulama ücretleri ile tarafsızlık ve bağımsızlık kurallarına uymak zorundadır.

(5) Doğrulama süreçlerinde dördüncü fıkraya aykırı hareket edildiğinin tespit edilmesi durumunda işletmenin ilgili doğrulama sürecine tabi tutulmuş sera gazı emisyon raporları güvenilir kabul edilmez ve bu nitelikteki raporlar Bakanlık tarafından işletmeye iade edilir. Bu çerçevede ilgili doğrulama sürecinin tamamı başka bir doğrulayıcı kuruluş ile yenilenir ve doğrulanmış sera gazı emisyon raporu işletme tarafından doksan gün içerisinde Bakanlığa yeniden sunulur.

Stratejik analiz

MADDE 9 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulamanın başlangıcında, doğrulama sürecinde yürüteceği faaliyetlerin özelliği, ölçeği ve karmaşıklığını belirlemek üzere tesisin ilgili tüm faaliyetleri hakkında stratejik analiz yapar.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, tesis tarafından yürütülen faaliyetleri anlamak, doğrulama ekibinin yetkinliğini değerlendirmek, sözleşmede belirtilen doğrulama süresinin uygunluğunu değerlendirmek ve risk analizini yapmak için gerekli bilgi ve belgeleri toplar ve gözden geçirir.

(3) Stratejik analiz yürütülürken toplanacak bilgi ve belgeler asgari düzeyde aşağıdaki hususları içerir:

a) 8 inci maddenin birinci fıkrasında yer alan bilgi ve belgeleri.

b) Önemlilik seviyesini.

c) Doğrulayıcı kuruluş, daha önceki yıllarda aynı tesis için doğrulamayı yürütmüşse, bahse konu doğrulamalardan elde edilen bilgileri.

(4) Doğrulayıcı kuruluşça yapılacak değerlendirme en az aşağıdaki hususları içerir:

a) İzleme ve Raporlama Tebliği uyarınca belirlenen tesis kategorisi ve tesiste yürütülen faaliyetleri.

b) **(Mülga ibare:RG-21/6/2022-31873)** onaylanmış izleme planı ve söz konusu izleme planında belirtilmiş olan izleme yönteminin detaylarını.

c) İzleme planında tarif edilen ölçüm cihazları, hesaplama faktörlerinin kaynakları ve uygulanması ve diğer birincil veri kaynaklarını da içerecek şekilde, emisyon kaynakları, kaynak akışları, emisyonlara sebep olan ekipman ve proseslerin niteliği, ölçeği ve karmaşıklığını.

ç) Veri akış faaliyetleri, kontrol sistemi ve kontrol ortamını.

(5) Doğrulayıcı kuruluş, stratejik analiz yaparken;

a) Kendisine sunulan izleme planının **(Mülga ibare:RG-21/6/2022-31873)** onaylanmış en güncel sürüm olduğunu,

b) Raporlama döneminde izleme planında herhangi bir değişikliğin olup olmadığını,

c) Varsa (b) bendinde yer alan değişikliklerin İzleme ve Raporlama Tebliği uyarınca Bakanlığa bildirilip bildirilmediği ve Bakanlık tarafından onaylanıp onaylanmadığını, kontrol eder.

(6) Doğrulayıcı kuruluş bir tesis ile son iki sene içerisinde doğrulama süreçlerini yürütmemiş ise stratejik analiz sürecinde tesisi EK-3'te yer alan asgari sürelerden az olmamak kaydıyla yerinde görmek üzere ilgili kapsamlarda atanmış bir baş doğrulayıcı veya doğrulayıcı görevlendirmek ve stratejik analizi doğrulaması yapılacak sera gazı emisyon raporunun ait olduğu yıl içerisinde bitirmek zorundadır.

Risk analizi

MADDE 10 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, etkin bir doğrulama süreci tasarlamak, planlamak ve

uygulamak için;

- a) Dahili riskleri,
- b) Kontrol faaliyetlerini,
- c) Uygulanan kontrol faaliyetlerinin etkinliğine dair kontrol risklerini, belirler ve değerlendirir.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, birinci fıkrada bahsedilen unsurları tanımlayıp analiz ederken asgari düzeyde 9 uncu maddenin üçüncü fıkrasındaki hususlar ile yürütülen stratejik analizden elde edilen bulguları dikkate alır.

(3) Doğrulayıcı kuruluş, işletmenin yapmış olduğu risk değerlendirmesinde dahili ve kontrol risklerini tanımlamadığını tespit ederse bu konuyu işletmeye bildirir.

(4) Doğrulayıcı kuruluş, gerektiği durumlarda, doğrulama sırasında elde edilen bilgilere göre risk analizini revize eder ve gerçekleştirilecek olan doğrulama faaliyetlerini değiştirir veya gerekli ise tekrar eder.

Doğrulama planı

MADDE 11 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, stratejik analiz ve risk analizi sırasında tespit edilen risklere ve elde edilen bilgilere göre doğrulama planı oluşturur.

(2) Doğrulama planı asgari olarak aşağıdaki hususları içerir:

a) Doğrulama faaliyetlerinin niteliğini, kapsamını, ne şekilde ve ne zaman yürütüleceğini tarif eden bir doğrulama programını.

b) Kontrol faaliyetlerinin ve ilgili prosedürlerinin test edilmesinin kapsamını ve yöntemlerini ortaya koyan bir test planını.

c) Sera gazı emisyon raporundaki toplam emisyonları oluşturan veri noktalarıyla ilişkili veri örnekleme kapsamı ve yöntemlerini ortaya koyan bir veri örnekleme planını.

(3) Doğrulayıcı kuruluş, ikinci fıkrada bahsedilen test planını, 6 ncı maddenin ikinci fıkrasında bahsedilen değerlendirmenin yapılması amacıyla ilgili kontrol faaliyetlerine ne ölçüde güvenebileceğinin belirlenmesini sağlayacak şekilde oluşturur.

(4) Doğrulayıcı kuruluş, kontrol faaliyetlerinin test edilmesi için örnekleme büyüklüğü ve örnekleme faaliyetlerini belirlerken;

- a) Dahili riskleri,
- b) Kontrol ortamını,
- c) İlgili kontrol faaliyetlerini,
- ç) Makul güven ile doğrulama görüşü sunma yükümlülüğünü, dikkate alır.

(5) Doğrulayıcı kuruluş, ikinci fıkrada bahsedilen veri örnekleme yapılıması için örnekleme büyüklüğü ve örnekleme faaliyetlerini belirlerken;

- a) Dâhili riskleri ve kontrol risklerini,
- b) Analitik prosedürlerin sonuçlarını,
- c) Makul bir güven ile bir doğrulama görüşü sunma yükümlülüğünü,
- ç) Önemlilik seviyesini,
- d) Tek başına bir veri unsurunun genel veri kümesine hata katkısının önemini, dikkate alır.

(6) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama sırasında azaltılması gereken ilave risk veya önceden öngörülenden daha az risk olduğunu tespit ederse, risk analizini ve doğrulama planını bu tespitlere uygun şekilde yeniler ve doğrulama faaliyetlerini buna uygun yürütür.

(7) Doğrulayıcı kuruluş, sera gazı emisyon raporunun önemli hatalı bildirim içermediğine dair makul bir güven elde edebilmek için doğrulama planını, doğrulama riskinin kabul edilebilir bir düzeye azaltılmasını sağlayacak şekilde oluşturur ve uygular.

Doğrulama faaliyetleri

MADDE 12 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama faaliyetlerini doğrulama planına göre uygular, işletmenin (**Mülga ibare:RG-21/6/2022-31873**) onaylanmış izleme planında ve mevzuatta yer alan yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini risk analizine bağlı olarak kontrol eder.

(2) Doğrulayıcı kuruluş yürüttüğü doğrulama faaliyetlerinde asgari olarak, analitik prosedürler, veri doğrulama ve izleme yönteminin kontrol edilmesi işlemlerini kapsayan gerekli testleri;

a) Bilgi teknolojileri sistemleri dahil, veri akışında kullanılan veri akış faaliyetlerini ve sistemlerini,

b) İşletmenin kontrol faaliyetlerinin, uygun şekilde belgelendiğini, uygulandığını, sürdürüldüğünü ve dahili riskleri azaltmak için etkin olup olmadığını,

c) İzleme planında listelenmiş olan prosedürlerin dâhili riskleri ve kontrol risklerini azaltmak için etkin olup olmadığı, bu prosedürlerin uygulandığını, yeterli düzeyde belgelendiğini ve düzgün şekilde sürdürüldüğünü,

kontrol etmek amacıyla gerçekleştirir.

(3) Doğrulayıcı kuruluş, ikinci fıkranın (a) bendi kapsamında birincil kaynak verisinden sera gazı emisyon raporunun derlenmesine kadar olan tüm veri akış faaliyetlerinin sırasını ve etkileşimini takip eden veri akışını izler.

Analitik prosedürler

MADDE 13 – (1) Dâhili risk, kontrol riski ve işletmenin kontrol faaliyetlerinin durumu analitik prosedürlerin kullanılması gerektiğine işaret ediyorsa, doğrulayıcı kuruluş verilerin makul ve eksiksiz olduğuna kanaat getirmek için analitik prosedürleri kullanır.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, analitik prosedürleri yürütürken, muhtemel risk alanlarını tespit etmek ve planlanmış doğrulama faaliyetlerini onaylamak ve düzenlemek için rapor edilen verileri değerlendirir.

(3) Doğrulayıcı kuruluş asgari düzeyde:

a) Zaman içinde veya karşılaştırılabilir kalemler arasında dalgalanma ve eğilimlerin makullüğünü değerlendirir.

b) Aykırı değerleri, beklenmeyen verileri ve veri boşluklarını tespit eder.

(4) Doğrulayıcı kuruluş, analitik prosedürleri yürütürken;

a) Doğrulama faaliyetlerini yürütmeden önce, rapor edilen verilerin niteliği, karmaşıklığı ve ilgi durumunu anlayabilmek için toplam veriler üzerinde uygulanacak ön analitik prosedürleri,

b) Muhtemel yapısal hataları ve aykırı değerleri tespit etmek için toplu veriler üzerinde ve bu verilere ilişkin veri noktaları üzerinde detaylı analitik prosedürleri,

c) Doğrulama sırasında tespit edilen tüm hataları doğru şekilde düzeltmek için toplu veriler üzerinde nihai analitik prosedürleri, uygular.

(5) Doğrulayıcı kuruluş, aykırı verileri, dalgalanmaları, eğilimleri, veri boşluklarını ve diğer verilerle tutarsız olan veya beklenen miktarlardan ya da oranlardan ciddi şekilde farklılık gösteren verileri tespit ettiğinde, işletmeden ilave delillerle desteklenen açıklamalar talep eder. Doğrulayıcı kuruluş, işletmenin ibraz ettiği açıklamalara ve ilave delillere dayalı olarak, doğrulama planı ve yürütülecek olan doğrulama faaliyetleri üzerindeki etkileri değerlendirir.

Veri doğrulama

MADDE 14 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, verilerin birincil veri kaynağına kadar geri izlenmesi, verilerin harici veri kaynakları ile çapraz kontrolünün yapılması, verilerin teyit edilmesi, veri eşik değerlerinin kontrol edilmesi ve yeniden hesaplamaların yapılmasını da içerecek şekilde verilerin detaylı incelemesini yapar ve sera gazı emisyon raporundaki verileri doğrular.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, izleme planı ile içinde yer alan prosedürleri de dikkate alarak;

a) Tesisin sınırlarını,

b) **(Mülga ibare:RG-21/6/2022-31873)** onaylanmış izleme planında yer aldığı şekilde, kaynak akışları ve emisyon kaynaklarının eksiksizliğini,

c) Sera gazı emisyon raporundaki toplu veriler ile birincil kaynak verileri arasındaki tutarlılığı,

ç) İşletme tarafından ölçüm temelli yöntem uygulanıyorsa, hesaplama temelli yöntemle yapılan hesaplamaların sonuçları kullanılarak ölçülen değerleri,

d) Verilerin güvenilirliği ile doğruluğunu, kontrol eder.

İzleme yönteminin doğrulanması

MADDE 15 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, onaylanmış izleme planında yer alan izleme yönteminin uygunluğunu ve tam olarak uygulandığını kontrol eder.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, İzleme ve Raporlama Tebliği uyarınca hazırlanmış ve **(Mülga ibare:RG-21/6/2022-31873)** onaylanmış örnekleme planının gereği gibi uygulandığını kontrol eder.

(3) Doğrulayıcı kuruluş, İzleme ve Raporlama Tebliği uyarınca, CO₂ transferinin yapıldığı ve hem transfer eden hem de transfer edilen tesis tarafından miktarın ölçüldüğü durumlarda, her iki tesiste ölçülen değerler arasındaki farkların ölçüm sistemlerinin belirsizliği ile açıklanıp açıklanamayacağını ve her iki tesisin sera gazı emisyon raporlarında ölçülen değerlerin aritmetik ortalamasının kullanılıp kullanılmadığını kontrol eder. Her iki tesiste de ölçülen değerler arasındaki farklar, ölçüm sistemlerindeki belirsizlik ile açıklanamıyorsa, doğrulayıcı kuruluş, ölçülen değerler arasındaki farkları ortadan kaldırmak için düzeltmelerin yapılıp yapılmadığını, söz konusu düzeltmelerin ihtiyatlı olup olmadığını ve bu düzeltmeler için Bakanlıktan onay alınıp alınmadığını kontrol eder.

(4) **(Değişik:RG-21/6/2022-31873)** Yönetmelik çerçevesinde kullanılan akredite olmayan laboratuvarların Bakanlık tarafından belirlenen şartlara uygunluğu doğrulayıcı kuruluşlar tarafından kontrol edilir.

Veri boşlukları için uygulanan yöntemler

MADDE 16 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, eksik verileri tamamlamak için İzleme ve Raporlama Tebliği uyarınca veya Bakanlık onayıyla kullanılan yöntemlerin izleme planına uygun olduğunu, doğru şekilde uygulandığını ve uygun şekilde belgelendiğini kontrol eder.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, eksik verilerin oluşmasını önlemek için işletme tarafından uygulanan kontrol faaliyetlerinin etkin olup olmadığını ayrıca kontrol eder.

Belirsizlik değerlendirme

MADDE 17 – (1) İşletmenin, İzleme ve Raporlama Tebliği kapsamında faaliyet verileri ve hesaplama faktörleri için belirsizlik eşik değerlerine uyma yükümlülüğü var ise, doğrulayıcı kuruluş, izleme planında gösterildiği şekilde belirsizlik seviyelerinin hesaplanmasında kullanılan bilgilerin doğruluğunu kontrol eder.

(2) İşletme, İzleme ve Raporlama Tebliğinde belirtildiği şekilde kademelere dayanmayan bir izleme yöntemi kullanıyorsa, doğrulayıcı kuruluş;

a) İşletme tarafından, İzleme ve Raporlama Tebliğinde belirlenmiş olan toplam belirsizlik eşik değerinin sağlandığını kanıtlayan, belirsizliğin sayısallaştırma ve değerlendirmesinin yapılıp yapılmadığını,

b) Belirsizliğin sayısallaştırılmasında ve değerlendirilmesinde kullanılan bilgilerin geçerliliğini,

c) Belirsizliğin sayısallaştırılmasında ve değerlendirilmesinde kullanılan genel yaklaşımın İzleme ve Raporlama Tebliğine uygun olup olmadığını,

ç) Hesaplama temelli yöntem altında bir veya daha fazla büyük veya küçük kaynak akışları için en az kademe 1'i uygulamanın ve bu kaynak akışları ile ilgili olarak en az bir emisyon kaynağı için ölçüm temelli yöntemi uygulamanın teknik olarak uygun olmadığının teyit edilmesine dair bilgi ve belgelerin sunulup sunulmadığını,

kontrol eder.

Örnekleme

MADDE 18 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, 12 nci madde uyarınca kontrol faaliyetlerinin ve prosedürlerin uygunluğunu kontrol ederken veya 13 üncü ve 14 üncü maddelerde bahsedilen kontrolleri yürütürken, risk analizine dayalı olarak örneklemenin gerekçelendirilmiş olması kaydıyla, tesise özgü örnekleme yöntemleri kullanır.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, örneklemin uygulanmasında bir uygunsuzluk ya da hatalı bildirim tespit ederse, uygunsuzluk veya hatalı bildirim rapor edilen veriler üzerindeki etkisini

değerlendirebilmek için işletmeden uygunsuzluk veya hatalı bildirim temel sebeplerini açıklamasını talep eder. Bu değerlendirmenin sonucuna göre doğrulayıcı kuruluş, ilave doğrulama faaliyetlerinin gerekip gerekmediğini, örnekleme boyutunun arttırılmasının gerekip gerekmediğini ve işletme tarafından veri popülasyonunun hangi kısmının düzeltilmesi gerektiğini tespit eder.

(3) Doğrulayıcı kuruluş, 12 nci, 13 üncü, 14 üncü ve 15 inci maddelerde bahsedilen kontrollerin sonucunu ve ilave örneklere ilişkin bilgileri doğrulama kayıtlarına ekler.

Saha ziyareti

MADDE 19 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama süreci sırasında; ölçüm cihazları ve izleme sistemlerinin çalışmasını değerlendirmek, görüşmeler yapmak, bu Tebliğin gerektirdiği faaliyetleri yürütmek, sera gazı emisyon raporunun önemli hatalı bildirimler içermediğine dair kanaat getirmesine imkân sağlayacak yeterli veri, bilgi ve belgeleri toplamak amacıyla tesisin sınırlarını ve kaynak akışları ile emisyon kaynaklarının eksiksizliğini değerlendirmek için bir veya daha fazla saha ziyareti yapar.

(2) Saha ziyaretlerinde bulunacak doğrulama ekibinde ilgili faaliyetlerde teknik yetkinliğe sahip bir personelin bulunması zorunludur.

(3) Doğrulayıcı kuruluş, sera gazı emisyon raporunu doğrulamak amacıyla, risk analizine dayalı olarak, gerektiği durumlarda şirket merkezi ve saha dışı diğer ofisler gibi diğer konumlarda yürütülen ilgili veri akış faaliyetleri ve kontrol faaliyetlerine ilişkin ilave ziyaretleri gerçekleştirir.

(4) Doğrulayıcı kuruluş, saha ziyaretlerinin sürelerini asgari olarak EK-3'te yer alan kriterlere göre belirler.

Hatalı bildirimleri ve uygunsuzlukları değerlendirme

MADDE 20 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama işlemlerini yürütürken hatalı bildirimler veya uygunsuzluklar tespit ettiğinde, işletmeyi ivedilikle bilgilendirir ve gerekli düzeltmelerin yapılmasını talep eder. İşletme, kendisine bildirilen hatalı bildirimleri veya uygunsuzlukları düzeltmek zorundadır.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama sırasında işletme tarafından düzeltilen tüm hatalı bildirimleri veya uygunsuzlukları, doğrulama kayıtlarında, düzeltilmiş olarak işaretler ve kaydeder.

(3) İşletme, birinci fıkra uyarınca kendisine bildirilen hatalı bildirimleri veya uygunsuzlukları düzeltemezse, doğrulayıcı kuruluş doğrulama raporunu sonuçlandırmadan önce söz konusu uygunsuzlukların veya hatalı bildirimlerin rapor edilen veriler üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla, işletmeden uygunsuzluğun veya hatalı bildirim temel sebeplerini açıklamasını talep eder.

(4) Doğrulayıcı kuruluş, düzeltilmemiş hatalı bildirimlerin, tek başına veya diğer hatalı bildirimlerle birlikte, rapor edilen toplam emisyonlar üzerinde önemli bir etkisi olup olmadığını belirler. Doğrulayıcı kuruluş hatalı bildirimlerin önem seviyesini değerlendirirken, hatalı bildirim boyutunu, niteliğini ve meydana geliş sebeplerini dikkate alır.

(5) Doğrulayıcı kuruluş, düzeltilmemiş uygunsuzluğun, tek başına veya diğer uygunsuzluklarla birlikte, rapor edilen veriler üzerinde önemli bir etkisi olup olmadığını ve bunun önemli hatalı bildirimlere yol açıp açmadığını belirler.

(6) Doğrulayıcı kuruluş, hatalı bildirimleri tek başına veya diğer hatalı bildirimlerle beraber önemlilik seviyesinin altında olsalar bile, boyutları ve meydana geldikleri özel durumların tabiatına göre gerekli ise önemli hatalı bildirim olarak kabul eder.

(7) Düzeltilebilir nitelikte hatalı bildirimler içeren sera gazı emisyon raporları doğrulanamaz. Doğrulayıcı kuruluşun doğrulama kararını alırken tabii olduğu önemlilik seviyesi hatalı bildirimlerin ihmal edilebileceği anlamına gelmez.

Önemlilik seviyesi

MADDE 21 – (1) Önemlilik seviyesi, İzleme ve Raporlama Tebliğinde belirtilen kategori A ve kategori B tesisleri için raporlama döneminde gerçekleşen emisyonlarının azami %5'i, kategori C tesisleri için raporlama döneminde gerçekleşen emisyonlarının azami %2'si kadardır.

Doğrulama bulgularını sonuçlandırma

MADDE 22 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama sürecini sonuçlandırırken ve doğrulama sırasında elde ettiği bilgileri değerlendirirken:

a) Doğrulama sırasında elde edilen bilgilere dayalı olarak düzeltilmiş veriler dahil, işletmeden temin edilen nihai verileri kontrol eder.

b) Nihai veriler ve daha önce temin edilen veriler arasındaki farklılıklar için işletmenin bildirdiği sebepleri gözden geçirir.

c) **(Mülga ibare:RG-21/6/2022-31873)** onaylanmış izleme planı ile bu planda tarif edilen prosedürlerin doğru şekilde uygulanıp uygulanmadığını belirlemek üzere yapılan değerlendirmenin sonucunu gözden geçirir.

ç) Doğrulama riskinin makul bir güven elde etmeye yetecek kadar, kabul edilebilir düşük bir seviyede olduğunu kontrol eder.

d) Raporun önemli hatalı bildirimler içermediğine dair makul güven ile doğrulama görüşü verebilmek için yeterli bilgi ve belgenin toplandığından emin olur.

e) Doğrulama sürecinin doğrulama kayıtlarında tümüyle kaydedilmiş olduğundan ve doğrulama raporunda nihai bir hükmün verilebileceğinden emin olur.

Bağımsız gözden geçirme

MADDE 23 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama raporunu işletmeye teslim etmeden önce, doğrulama kayıtlarını ve doğrulama raporunu, doğrulama sürecinde yer almamış bağımsız ve yetkin bir tetkikçiye sunar.

(2) Bağımsız tetkikçi atanmış bir baş doğrulayıcı olmak zorundadır.

(3) Bağımsız tetkikçi, kendisinin görev aldığı doğrulama faaliyetlerini gözden geçiremez.

(4) Bağımsız gözden geçirme, bu Tebliğde tarif edilen doğrulama sürecinin tümünü kapsar ve doğrulama kayıtlarına eklenir.

(5) Bağımsız tetkikçi, doğrulama sürecinin bu Tebliğe uygun olarak yürütülmüş olduğunu, doğrulama faaliyetleri için prosedürlerin doğru şekilde uygulanmış olduğunu, gereken profesyonel özenin gösterildiğini ve kararların uygun şekilde verildiğini teyit etmek amacıyla gözden geçirme işlemini yapar.

(6) Bağımsız tetkikçi, derlenen bilgi ve belgelerin, doğrulayıcı kuruluşun doğrulama raporunu makul bir güven ile sunmasına imkân vermeye yeterli olup olmadığını da ayrıca değerlendirir.

(7) Gözden geçirme süreci sonrasında doğrulama raporunda değişiklik yapılmasını gerektirecek durumlar ortaya çıkarsa, bağımsız tetkikçi yapılan değişiklikleri ve bunların sebeplerini de gözden geçirir.

(8) Bağımsız gözden geçirme faaliyetini gerçekleştiren bağımsız tetkikçi ilgili kapsamlardan atanmamışsa bu faaliyetin etkin yapılabilmesi için doğrulama süreci içerisinde yer almamış teknik uzmandan destek alır.

(9) Doğrulayıcı kuruluş, bağımsız tetkikçinin bulgularına ve doğrulama kayıtlarında yer alan bilgi ve belgelere dayanarak doğrulama raporunu onaylamak için bir kişiyi yetkilendirir.

Doğrulama kayıtları

MADDE 24 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, asgari düzeyde;

a) Gerçekleştirilen doğrulama işlemlerinin sonuçlarını,

b) Stratejik analiz, risk analizi ve doğrulama planını,

c) Tespit edilen hatalı bildirimlerin rapor edilen emisyonlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olup olmadığına dair verilen hükümler için gerekçeler dahil olmak üzere doğrulama görüşünü destekleyici yeterli bilgiyi,

ç) Saha ziyaretlerinin gerçekleştirildiğine dair kanıt niteliğinde olan idari ve mali nitelikteki belgeleri,

içeren doğrulama kayıtlarını hazırlar ve derler.

(2) Doğrulayıcı kuruluş doğrulama kayıtlarını, yapılan doğrulama işlemlerinin bu Tebliğe uygunluğunun; Bakanlık, TÜRKAK ve bağımsız tetkikçi tarafından değerlendirilebilmesini sağlayacak şekilde hazırlar.

(3) Doğrulayıcı kuruluş bağımsız gözden geçirme sonuçlarını doğrulama kayıtlarına ekler.

(4) Doğrulama kayıtları on yıl süre ile doğrulayıcı kuruluş tarafından saklanır.

Doğrulama raporu

MADDE 25 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama işlemleri sırasında elde ettiği bilgiler doğrultusunda işletmeye bir doğrulama raporu sunar.

(2) Doğrulama raporu her bir sera gazı emisyon raporu için ayrı ayrı hazırlanır.

(3) Doğrulama raporu;

a) Raporun tatmin edici olarak doğrulandığı,

b) Doğrulama raporunun sunulmadan önce sera gazı emisyon raporunun düzeltilmemiş önemli hatalı bildirimler içerdiği,

c) Doğrulama kapsamının 26 ncı madde uyarınca fazla kısıtlı olduğu ve doğrulayıcı kuruluşun, sera gazı emisyon raporunun önemli hatalı bildirimler içermediğine dair makul güvene sahip bir doğrulama görüşü verecek yeterli bilgi ve belge elde edemediği,

ç) Uygunsuzlukların, tek başına veya diğer uygunsuzluklarla birlikte, yeterli anlaşılabilirliği sağlamadığı ve doğrulayıcı kuruluşun sera gazı emisyon raporunun önemli hatalı bildirimler içermediğini makul bir güven ile ifade etmesini engellediği,

bulgularından en az birini içerir.

(4) Sera gazı emisyon raporu ancak önemli hatalı bildirimler içermediği durumlarda makul güven ile doğrulanabilir.

(5) Doğrulama raporu asgari düzeyde aşağıdaki unsurları içerir:

a) Doğrulamaya tabi tutulan tesisin adı.

b) Doğrulamanın hedefleri.

c) Doğrulamanın kapsamı.

ç) Doğrulanmış sera gazı emisyon raporuna atıf.

d) **(Mülga ibare:RG-21/6/2022-31873)** onaylanan izleme planının sürümü, her bir izleme planının geçerli olduğu dönem, sera gazı emisyon raporunu doğrulamak için kullanılan kriterler.

e) Yönetmeliğin EK-1'inde yer alan her bir faaliyetin ve tesisin toplam emisyonları.

f) Doğrulamaya tabi olan raporlama dönemi.

g) İşletmenin, Bakanlığın ve doğrulayıcı kuruluşun sorumlulukları.

ğ) Doğrulama görüşü bildiri.

h) Doğrulama raporu sunulmadan önce düzeltilmemiş olan hatalı bildirimler veya uygunsuzlukların tarifi.

ı) Saha ziyaretlerinin yapıldığı tarihler ve kimler tarafından yapıldığı.

i) Doğrulama sırasında, İzleme ve Raporlama Tebliği yükümlülükleri çerçevesinde tespit edilen uygunsuzluklar.

j) Veri boşluklarını kapatmakta kullanılan yöntemin ihtiyatlı olduğunun ve önemli hatalı bildirimlere sebep olmadığına dair teyit.

k) Raporlama döneminin 31 Aralık tarihine kadar tesisin kapasitesi, faaliyet düzeyi veya işletiminde sera gazı emisyonlarına etkisi olacak değişikliklerin yapıldığının ve Bakanlığa bildirilmediğinin tespit edildiği durumlarda, bu değişikliklerin tarifi ve ilgili görüşler.

l) Varsa, iyileştirmeler için tavsiyeler.

m) Sera gazı emisyon raporunun doğrulanmasında görev almış baş doğrulayıcının, bağımsız tetkikçinin ve varsa doğrulayıcı, teknik uzman ve aday doğrulayıcıların adları.

n) Bağımsız gözden geçirme sürecini yürütmüş olan bağımsız tetkikçinin adı, imzası ve tarih.

o) Doğrulayıcı kuruluş adına tasdik eden yetkili kişinin adı, imzası ve tarih.

(6) Doğrulayıcı kuruluş;

a) Hatalı bildirim veya uygunsuzluğun boyutunu ve niteliğini,

b) Hatalı bildirim önemli etkisinin olmasının ya da olmamasının nedenlerini,

c) Hatalı bildirim sera gazı emisyon raporunun hangi unsuruna veya uygunsuzluğun izleme planının hangi unsuruna ilişkin olduğunu,

Bakanlığın ve işletmenin anlamasına imkan verecek şekilde, hatalı bildirimleri, mevzuata

aykırılıkları ve uygunsuzlukları doğrulama raporunda yeterli detayda açıklar.

(7) İşletme, sera gazı emisyon raporunu ve ilgili doğrulama raporunu Bakanlığa birlikte sunar.

(8) Bakanlığın veya TÜRKAK'ın ilave bilgi ve belge istemesi durumunda doğrulayıcı kuruluş ve/veya işletme istenilen bilgi ve belgeleri on beş gün içerisinde gönderir.

(9) 8 inci maddenin beşinci fıkrasındaki durumlar hariç olmak üzere, doğrulanmış sera gazı emisyon raporlarının Bakanlık tarafından bu Tebliğ hükümlerine uygun olmadığı tespit edilirse rapor işletmeye iade edilir. Doğrulanmış sera gazı emisyon raporu iade edilen işletmeler otuz gün içerisinde raporu düzeltir, doğrular ve Bakanlığa sunar.

(10) Dokuzuncu fıkra kapsamında Bakanlıkça iade edilen raporun önemli hatalı bildirimler içerdiğinin veya doğrulama sürecinin doğrulayıcı kuruluş tarafından makul güven seviyesinde bir doğrulama görüşü oluşturmaya engel olacak şekilde bu Tebliğ hükümlerine aykırı yürütüldüğünün tespit edilmesi durumunda ilgili doğrulanmış sera gazı emisyon raporu geçersiz sayılır. İşletme, doksan gün içinde; iade edilen raporun doğrulama sürecinde yer almamış başka bir doğrulama ekibiyle doğrulamayı yeniletir ve doğrulanmış sera gazı emisyon raporunu Bakanlığa sunar.

Kapsamın kısıtlı olması

MADDE 26 – (1) Doğrulayıcı kuruluş;

a) Doğrulama riskinin makul güven seviyesi elde edecek düzeye inmesi için gerekli nesnel kanıtların eksik,

b) İzleme planının Bakanlık tarafından onaylanmamış,

c) İzleme planının, doğrulama görüşü oluşturacak kadar yeterli kapsam ve açıklık sunmuyor,

ç) İşletmenin, doğrulayıcı kuruluşa doğrulamayı yapmasına imkan verecek yeterli bilgi ve belgeyi sunmamış ve sahalara erişim izni vermemiş,

olması durumlarından herhangi biri ile karşılaştığında, 25 inci maddenin üçüncü fıkrasının

(c) bendinde yer alan ifadeyi doğrulama raporunda belirtir.

Çözülmemiş önemli olmayan uygunsuzluklar

MADDE 27 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, bir önceki yıla ait doğrulama raporunda belirtilmiş olan uygunsuzlukların işletme tarafından düzeltilip düzeltilmediğini kontrol eder.

(2) İşletme bir önceki doğrulama raporunda belirtilmiş olan uygunsuzlukları düzeltmemiş ise, doğrulayıcı kuruluş bu durumun hatalı bildirim riskini artırıp artırmadığını veya artırma ihtimalinin olup olmadığını değerlendirir.

(3) Doğrulayıcı kuruluş bir önceki doğrulama raporunda belirtilmiş olan uygunsuzlukların işletme tarafından çözüme kavuşturulup kavuşturulmadığına ilişkin bulgularını doğrulama raporunda belirtir.

(4) Doğrulayıcı kuruluş, tespit edilen uygunsuzlukların doğrulama sırasında işletme tarafından ne zaman ve nasıl çözüldüğüne dair detayları doğrulama kayıtlarına ekler.

İzleme ve raporlama sürecinin iyileştirilmesi

MADDE 28 – (1) Doğrulayıcı kuruluş;

a) Risk değerlendirmesi,

b) Veri akış faaliyetleri ve kontrol faaliyetlerinin geliştirilmesi, dokümantasyonu, uygulanması ve sürdürülmesi, kontrol sisteminin değerlendirilmesi,

c) Veri akış faaliyetleri ve kontrol faaliyetlerine ilişkin prosedürlerin ve İzleme ve Raporlama Tebliği uyarınca işletmenin oluşturması gereken diğer prosedürlerin geliştirilmesi, dokümantasyonu, uygulanması ve sürdürülmesi,

ç) Daha yüksek kademelere ulaşılması, risklerin azaltılması, izleme ve raporlama veriminin artırılmasıyla ilgili olanlar dahil olmak üzere emisyonların izlenmesi ve raporlanması,

hususlarına ilişkin işletmenin performansında iyileştirme yapılabilecek alanlar tespit ettiğinde, bu hususlar ile ilgili iyileştirme tavsiyelerini doğrulama raporunda belirtir.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, bir önceki yıla ait doğrulama raporunda iyileştirme tavsiyeleri yer alıyorsa, işletmenin söz konusu iyileştirme tavsiyelerini uygulayıp uygulamadığını ve ne şekilde

uyguladığını kontrol eder.

(3) İşletme söz konusu tavsiyeleri uygulamamışsa veya doğru bir şekilde uygulamamışsa, doğrulayıcı kuruluş bu durumun hatalı bildirim ve uygunsuzluk riski üzerindeki etkisini değerlendirir.

Doğrulanamayan sera gazı emisyon raporları

MADDE 29 – (1) Bir doğrulayıcı kuruluş ile sözleşme yapılmış, doğrulama süreci bu Tebliğ hükümlerine uygun şekilde yürütülmüş ancak işletme tarafından hazırlanan sera gazı emisyon raporu doğrulanamamış ise doğrulama raporunda bu duruma dair sebepler ve doğrulayıcı kuruluş tarafından yapılmış ihtiyatlı bir tahmini emisyon değeri belirtilir.

Kapatılmış, kapatılacak veya faaliyetlerini durdurmuş tesislerin doğrulama süreçleri

MADDE 30 – (1) Bu maddenin yayımı tarihinden önce işletmenin kapatılmış olması durumunda, doğrulayıcı kuruluş makul güven seviyesinde ilgili sera gazı emisyon raporunun önemli hatalı bildirimler içermediğine dair görüş oluşturamıyor ise doğrulama raporunda sera gazı emisyon raporunun doğrulanamamasına dair sebepler ve doğrulayıcı kuruluş tarafından yapılmış ihtiyatlı bir emisyon tahmini değeri belirtilir. Bakanlık, kapatılan işletmelerin doğrulanmayan sera gazı emisyon raporunu doğrulama raporunda yer alan bilgileri değerlendirerek uygun bulması durumunda doğrulanamamış sera gazı emisyon raporunu kabul edebilir. İlgili sera gazı emisyon raporunun Bakanlık tarafından kabul edilmesi durumunda işletme Yönetmelik kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmiş sayılır.

(2) Bu maddenin yayımı tarihinden sonra kapatılacak işletmeler kapatılmadan önce; bir doğrulayıcı kuruluş ile sözleşme yapmakla, doğrulayıcı kuruluşlar ise işletmenin faaliyetlerinin sona ermesinden önce doğrulama faaliyetlerini planlamakla ve işletme kapatılmadan önce saha ziyaretlerini gerçekleştirmekle yükümlüdür.

(3) Birinci ve ikinci fıkra hükümleri dışında işletmenin faaliyetlerini her ne sebeple olursa olsun durdurmuş olduğuna bakılmaksızın, doğrulama faaliyetleri onaylı izleme planı ve bu Tebliğ hükümleri esas alınarak yapılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Doğrulayıcı Kuruluşlar

Doğrulayıcı kuruluşlara ilişkin genel hususlar

MADDE 31 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, bir sera gazı emisyon raporunun önemli hatalar içermediği sonucuna makul bir güvenle varan bir doğrulama raporu sunmak amacıyla doğrulama işlemlerini ve bu Tebliğde istenilen diğer faaliyetleri yürütür.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, sera gazı emisyon raporundaki bilgilerin önemli hatalı bildirimler içermesine neden olabilecek durumların var olabileceğini varsayarak, profesyonel sorgulayıcı bir tutumla ve elde edilen bulguları titizlikle değerlendirerek doğrulamayı planlar ve yürütür.

(3) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulamayı kamu yararı gözeterek, işletmeden ve Bakanlıktan bağımsız olarak yürütür.

(4) Doğrulayıcı kuruluş, sera gazı emisyon raporunda yer alan bütün bilgileri dikkate alarak, rapor edilen toplam emisyon verisini destekleyici açık ve nesnel kanıtları işletmeden temin etmek ve doğrulama kayıtlarına eklemekle yükümlüdür.

(5) Doğrulayıcı kuruluş, işletmenin İzleme ve Raporlama Tebliğine aykırı davrandığını tespit ederse, ilgili izleme planı Bakanlık tarafından onaylanmış olsa bile tespit ettiği uygunsuzlukları doğrulama raporunda belirtir.

(6) İzleme planına ilişkin gerekli onaylar Bakanlıktan alınmamışsa, doğrulayıcı kuruluş işletmeye bu yükümlülüğünü hatırlatır.

(7) **(Değişik:RG-21/6/2022-31873)** Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama işlemlerini onaylanmış izleme planına uygun hale getirir, yürütür ve gerekirse tekrarlar.

(8) İzleme planı için Bakanlık onayı, doğrulama raporunun sunulmasından önce alınmamış ise, doğrulayıcı kuruluş bu durumu doğrulama raporunda belirtir.

Sözleşme öncesi yükümlülükler

MADDE 32 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama görevini kabul etmeden önce, işletme ve tesis hakkında gerekli bilgileri toplar, değerlendirir ve doğrulamayı üstlenip üstlenemeyeceğine

karar verir. Yapılan değerlendirmeler 6 ncı maddeye uygun olarak yapılır.

(2) İşletme, doğrulatoryı kuruluşa, birinci fıkrada bahsedilen faaliyetleri yürütmesini sağlayacak bütün bilgi ve belgeleri ibraz eder.

(3) İşletmeler doğrulama sözleşmelerini, doğrulası yapılacak sera gazı emisyon raporunun ait olduğu yılın **(Değişik ibare:RG-21/6/2022-31873)** 15 Ekim tarihine kadar imzalamak zorundadır.

(4) Doğrulatoryı kuruluş, 33 üncü maddede açıklanan haller de dahil olmak üzere tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerine aykırı durumların olduğu bir işletme ile sözleşme imzalamaz.

Tarafsızlık ve bağımsızlık

MADDE 33 – (1) Doğrulatoryı kuruluş, işletmeden bağımsız ve doğrulama faaliyetlerini yürütürken tarafsız olmak zorundadır.

(2) Doğrulatoryı kuruluş veya tüzel kişiliğinin bir parçası; bir işletme, bir tesisin sahibi veya bir tesisin sahipliğinde olamaz. Doğrulatoryı kuruluş, ortak sahiplilik, ortak yönetim, ortak idare, ortak personel, kaynak paylaşımı, ortak muhasebe, ortak sözleşmeler ve pazarlama yolu ile bir bağ içerisinde olduğu tesis için doğrulama faaliyetlerini yürütemez.

(3) Doğrulatoryı kuruluşun tüzel kişiliği, ortakları, yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile yöneticileri bir işletme veya tesis ile son üç yıl içerisinde, bu Tebliğ kapsamındaki doğrulama faaliyetleri ve dördüncü fıkrada verilenler hariç olmak üzere ticari bir ilişki içerisinde girmiş ise doğrulatoryı kuruluş bu işletme veya tesis için doğrulama faaliyetlerini yürütemez.

(4) Ulusal ve uluslararası standartlarla belirlenen uygunluk değerlendirme şartlarına ve esaslarına göre tarafsız ve bağımsız olarak yürütülen ve TÜRKAK tarafından veya Uluslararası Akreditasyon Forumu, Uluslararası Laboratuvar Akreditasyon Birliği ve Avrupa Akreditasyon Birliği ile çok taraflı tanınma anlaşmalarına imza atmış akreditasyon kuruluşlarınca akredite edilmiş her türlü üçüncü taraf belgelendirme, muayene, gözetim, kalibrasyon, standartlara uygunluk değerlendirmesi, laboratuvar hizmetleri ve kamuya açık eğitim faaliyetleri üçüncü fıkrada kapsamında tarafsızlık ve bağımsızlık ilkesine aykırı ticari ilişki olarak değerlendirilmez.

(5) Doğrulatoryı kuruluşun, fiili veya olası bir menfaat çatışması içinde olan ve bu Tebliğ kapsamında görev yapan personeli, bu durumun söz konusu olduğu işletme veya tesise ait sera gazı emisyon raporunun doğrulasında görevlendirmesi yasaktır.

(6) Doğrulatoryı kuruluş; nesnelliliğini, bağımsızlığını ve tarafsızlığını koruyacak şekilde yapılanmış olmak ve doğrulama işlemlerini yürütecek bağımsız bir birim kurmak zorundadır. Doğrulama faaliyetleri sadece bu birim tarafından yürütülür.

(7) Doğrulatoryı kuruluş, personelinin veya faaliyetlerinin, doğrulamanın gizliliğini, nesnelliliğini, bağımsızlığını ve tarafsızlığını etkilemesini önleyecek tedbirleri alır.

(8) Doğrulatoryı kuruluş, doğrulama raporunun hazırlanmasını veya bağımsız gözden geçirilme süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri başka bir kişi, kurum veya kuruluş aracılığı ile gerçekleştiremez ve bu görevlerini devredemez.

(9) Doğrulatoryı kuruluşların, bu maddede yer alan hükümlerin kendi içinde uygulanmasını temin etmek üzere kurallar oluşturması ve bu Tebliğ kapsamında istihdam edilen tüm personel sözleşmelerine bu maddeye aykırı durumların ortaya çıkması sonucunda kendilerine uygulanacak tedbirlere ilişkin hükümler koyması zorunludur.

(10) Doğrulatoryı kuruluşların, bu Tebliğ hükümlerine aykırı davranan bir personeli tespit etmesi durumunda, bu durumu beş iş günü içerisinde TÜRKAK'a bildirmesi zorunludur.

(11) **(Değişik:RG-21/6/2022-31873)** Kamu kurum ve kuruluşları ile üniversitelerin kuruluş kanunlarında yer alan görev ve faaliyetleri, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkesi çerçevesinde ayrıca değerlendirilir.

(12) **(Ek:RG-21/6/2022-31873)** Doğrulatoryı Kuruluş tarafından, istihdam edilen doğrulama ekibinin son üç yıl içinde danışmanlık yaptığı tesislerde doğrulama ekibi içerisinde görevlendirilmeleri tarafsızlık ilkesine aykırıdır.

(13) **(Ek:RG-21/6/2022-31873)** Bu Tebliğ kapsamındaki doğrulama faaliyetleri, kanunla verilmiş ölçüm kalibrasyon ve benzeri işlemlerin yürütülmesine dair sorumluluklar söz konusu ticari ilişki kapsamına girmez.

Doğrulayıcı kuruluşların nitelikleri

MADDE 34 – (1) Doğrulayıcı kuruluşların;

- a) Türkiye’de kurulmuş kurum veya kuruluş olması,
- b) Bütün faaliyetlerden ve iletişimden sorumlu bir “sorumlu müdür” görevlendirmesi,
- c) Sorumlu müdüre bağlı ve kalite yönetiminden sorumlu bir “kalite yöneticisi” görevlendirmesi,

ç) **(Değişik:RG-21/6/2022-31873)** EK-2’de yer alan niteliklere sahip en az iki tanesi baş doğrulayıcı olmak üzere üç adet doğrulayıcı personeli tam zamanlı istihdam etmesi,

d) Yönetmelik kapsamında doğrulama faaliyetini gerçekleştirebilecek ölçüde yönetim yapısına, gerekli teknik donanıma, belge ve kayıt düzenine sahip olması, gerekli yönetim ile yönetim sistemine ilişkin yapıyı ve yazılı politikalarını oluşturmuş olması,

e) Bu Tebliğ kapsamında istihdam edilen tüm personelin EK-2’de verilen nitelikleri haiz olması,

f) Ticaret sicil gazetesinde yer alan faaliyet kapsamında veya “amaç ve konu” başlığı altında sera gazı emisyonlarının doğrulanması işine ilişkin ifadelerin yer alması, zorunludur.

Doğrulayıcı kuruluşların akreditasyon kapsamaları

MADDE 35 – (1) Doğrulayıcı kuruluşlar:

a) Yalnızca akreditasyon kapsamaları içerisinde yer alan faaliyetleri yürüten işletmelerde doğrulama hizmeti verir.

b) Her bir akreditasyon kapsamı için, EK-1’de yer alan faaliyetlere ilişkin atanmış baş doğrulayıcı veya doğrulayıcılar ile teknik yetkinliğe sahip personelin istihdam edilmesi zorunludur.

c) **(Mülga:RG-21/6/2022-31873)**

Doğrulama ekibi

MADDE 36 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, her bir doğrulama görevi için, bu Tebliğde belirtilen doğrulama faaliyetlerini gerçekleştirebilecek doğrulama ekibini oluşturur ve kayıt altına alır.

(2) **(Değişik:RG-21/6/2022-31873)** Doğrulama ekibi, asgari olarak bir baş doğrulayıcı, bir doğrulayıcı ve gerekli olması durumunda yeterli sayıda doğrulayıcı ve teknik uzmandan oluşur. Hesaplama faktörlerinin belirlenmesine yönelik akredite olmayan kendi laboratuvarını kullanan işletmeler için bu Tebliğin Ek-3’ünde verilen asgari doğrulama süreleri tablosunun 5 inci sütununda yazan asgari sürelerde doğrulama ekibinde teknik uzman yer alması zorunludur.

(3) Doğrulayıcı kuruluş, üstlendiği doğrulama görevine ilişkin doğrulama faaliyetlerinin bağımsız gözden geçirilmesi için, doğrulama ekibinin üyesi olmayan bir bağımsız tetkikçi atar.

(4) Doğrulama ekibinin her bir üyesi doğrulama sürecindeki görevini tam olarak anlamak ve görevlerini yerine getirmek için gereken iletişim kabiliyetini haiz olmak zorundadır.

(5) **(Değişik:RG-21/6/2022-31873)** Doğrulama işlemleri yapılacak olan tesiste, yürütülen faaliyetlere özgü teknik konulara hâkim ve sera gazı emisyonlarının izlenmesi ve raporlanması açısından gerekli teknik bilgiyi sunabilecek bir teknik uzman veya teknik yetkinliği olan bir baş doğrulayıcı/doğrulayıcı doğrulama ekibi içerisinde olmak zorundadır.

Baş doğrulayıcı ve doğrulayıcılar

MADDE 37 – (1) Baş doğrulayıcı ve doğrulayıcılar EK-2’de yer alan nitelikler ile TÜRKAK tarafından yayımlanmış ilgili rehber dokümanlarda verilmiş olan ilave nitelikleri haiz olmak zorundadır.

(2) Tam zamanlı istihdam edilen sorumlu müdür, kalite yöneticisi, baş doğrulayıcı ve doğrulayıcılar, başka bir doğrulayıcı kuruluşta bu Tebliğ kapsamında yer alan iş ve işlemleri yürütmek üzere istihdam edilemez.

(3) Bağımsız tetkikçi, baş doğrulayıcı ve doğrulayıcılar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak zorundadır.

(4) Baş doğrulayıcı üstlendiği doğrulama görevinin bağımsız gözden geçirme adımı hariç olmak üzere tüm adımlarının yönetimi ve gözetiminden sorumludur.

Teknik uzmanlar

MADDE 38 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama faaliyetlerini yürütürken, baş doğrulayıcı ve doğrulayıcıyı desteklemek amacıyla, belirli bir konuda detaylı bilgi ve uzmanlık sunmak üzere EK-2’de yer alan nitelikler ile TÜRKAK tarafından yayımlanmış ilgili rehber dokümanlarda verilmiş olan nitelikleri haiz teknik uzmanlar kullanabilir.

(2) Teknik uzman, bilgisi ve uzmanlığının talep edildiği konularda gerekli yetkinliği ve deneyimi haiz olmak zorundadır.

(3) Teknik uzman, içinde yer aldığı doğrulama ekibindeki baş doğrulayıcının yönetimi ve sorumluluğu altında doğrulama ile ilgili belirtilen görevleri yerine getirir. Teknik uzman doğrulama faaliyetini veya herhangi bir doğrulama adımını tek başına icra edemez.

(4) Doğrulama ekibinde yer alan baş doğrulayıcı ve doğrulayıcılarda teknik yetkinliğin olmaması durumunda EK-3’te verilen sürelerden az olmamak kaydıyla teknik uzman kullanılması zorunludur.

Tanıtım faaliyetlerinin kısıtlanması

MADDE 39 – (1) Doğrulayıcı kuruluşlar, doğrulama hizmeti ile beraber sunulmak üzere başka bir hizmet veya faaliyetin tanıtımını yapamazlar.

(2) Doğrulayıcı kuruluşun vereceği doğrulama hizmetinin basit, kolay, hızlı veya ucuz olacağını ifade eden ya da ima eden reklamların kuruluşun kendisi, başka bir kurum/kuruluş veya kişi tarafından yapılması yasaktır.

(3) Doğrulayıcı kuruluşların hizmetleri, danışmanlık, mühendislik veya herhangi bir teknik yardım hizmeti veren bir kurum/kuruluşun hizmetleri ile beraber tanıtılamaz ve reklamı yapılamaz.

Doğrulayıcı kuruluşların daimi yetkinlik süreci

MADDE 40 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama faaliyetlerini yürüten personelin kendilerine verilen görevler için yetkinliğini temin etmek amacıyla bir daimi yetkinlik süreci oluşturur, belgeler ve uygular.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, birinci fıkrada belirtilen daimi yetkinlik süreci kapsamında;

a) Doğrulama faaliyetlerini yürüten personel için genel yetkinlik kriterlerini,

b) Baş doğrulayıcı, doğrulayıcı, teknik uzman, aday doğrulayıcı, değerlendirici ve doğrulama faaliyetlerini yürüten doğrulayıcı kuruluş dahilinde her bir göreve özel yetkinlik kriterlerini,

c) Doğrulama işlemlerini yürüten personelin daimi yetkinliği ve düzenli performans değerlendirmesinin sağlanmasına ilişkin bir yöntemini,

ç) Doğrulama işlemlerini yürüten personele daimi olarak gerekli eğitimin sağlandığını,

d) Doğrulama görevinin, doğrulayıcı kuruluşun akreditasyon kapsamına girip girmediğini, doğrulayıcı kuruluşun istenen süre içinde doğrulama ekibini oluşturmak ve doğrulama işlemlerini başarılı şekilde tamamlamak için gereken yetkinliğe, personele ve kaynaklara sahip olduğuna dair her türlü süreci ve prosedürünü,

belgelemek, uygulamak ve sürdürmek zorundadır.

(3) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama faaliyetlerini yürüten tüm personelin daimi yetkinliğini teyit etmek üzere, söz konusu personelin performansını düzenli aralıklarla izlemekle yükümlüdür.

(4) Doğrulayıcı kuruluş, birinci fıkrada bahsedilen daimi yetkinlik sürecinde gerçekleştirilen faaliyetlerin sonuçlarını kaydetmek amacıyla bir sistem kurar.

(5) Yetkin bir değerlendirici, bu Tebliğ kapsamında istihdam edilen her bir personelin yetkinliğini ve performansını değerlendirir. Bu amaç için yetkin değerlendirici, değerlendirilen personelin yetkinlik kriterlerini sağlama durumunu, sera gazı emisyon raporunun doğrulandığı işletmenin sahasında gerçekleştirilen doğrulama faaliyeti sırasında gözlemler.

(6) Bir personelin kendisine verilen belirli bir görev için yetkinlik kriterlerini tümüyle sağlayamaması durumunda, doğrulayıcı kuruluş söz konusu personel için ilave eğitim veya gözetim altında iş deneyimi tanımlayıp organize eder ve bu personel yetkinlik kriterlerini sağladığını tatmin edici ölçüde kanıtlayıncaya kadar söz konusu kişiyi izler.

(7) Doğrulayıcı kuruluşun yürüttüğü her bir doğrulama işi için teknik yetkinlik şartı ayrı ayrı aranır. Doğrulama sözleşmesi yapabilmesi için doğrulama süreçleri yürütülecek işletme prosesleri hakkında teknik yetkinliği haiz personelin istihdam edilmesi gerekir.

İnsan kaynakları ve yetkinlik

MADDE 41 – (1) Doğrulayıcı kuruluş yürüttüğü doğrulama hizmeti için yeterli sayıda ve yetkinlikte personeli istihdam etmekle yükümlüdür. İstihdam edilecek personelin sayısı ve yetkinliği doğrulayıcı kuruluş tarafından yürütülen ve planlanan işlerin cinsi, kapsamı, miktarı ve iş yüküne göre belirlenir.

(2) Bir yıl içerisinde bir baş doğrulayıcı, azami olarak doğrulama sürelerinin toplamı 120 adam-günlük doğrulama işini yürütür. Bu süre, kişinin baş doğrulayıcı rolü ile sorumlu olduğu her bir doğrulama işinin EK-3'te verilen asgari doğrulama süreleri tablosunun (1) inci sütununda yazan süreler toplanarak belirlenir.

(3) Doğrulayıcı kuruluş, birinci fıkrada yer alan yükümlülüğünü yerine getirmek ve yeterli insan kaynaklarına sahip olduğundan emin olmak için yazılı politikalar oluşturur, belgeler ve sürdürür.

Personel değerlendirme ve atama süreci

MADDE 42 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, bu Tebliğ kapsamında istihdam edeceği personelin doğrulama hizmetleri için uygun nitelikte olduğunu belirlemek için iş başvurusunu değerlendirmek, eğitim ve performans değerlendirme süreçlerine ilişkin yazılı politikalar oluşturmak, belgelemek ve uygulamakla mükelleftir.

(2) Bu Tebliğ kapsamında istihdam edilen personelin eğitimleri, yetkinlik değerlendirmeleri ve atamaları; Bakanlığın belirlediği usul ve esaslar, ulusal ve/veya uluslararası standart, normatif dokümanlar ile TÜRKAH rehberlerinde verilen ölçütler çerçevesinde doğrulayıcı kuruluş tarafından gerçekleştirilir.

(3) **(Ek:RG-21/6/2022-31873)** Bakanlık uygun gördüğü durumlarda 2 nci fıkrada belirtilen hükümlerin yerine baş doğrulayıcı, doğrulayıcı ve teknik uzman atamalarını ve yetkinlik değerlendirme süreçlerini belirleyeceği bir yöntemle doğrudan yapar veya yaptırır.

Personel kayıtlarının tutulması

MADDE 43 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, bu Tebliğ kapsamında görev yapan bütün personel hakkında yapılan değerlendirmeler, sahip oldukları nitelikler ve tecrübeler, aldıkları eğitimler, mesleki durumları ile bağımsızlık ve tarafsızlığı etkileme riski olan faaliyetler hakkında kayıtları sürekli güncel tutmak zorundadır.

Doğrulayıcı kuruluşlar tarafından bildirim

MADDE 44 – (Değişik:RG-21/6/2022-31873)

(1) Doğrulayıcı kuruluş doğrulama sözleşmesi imzalanan tesislerin listesini sözleşme imzalama son tarihi olan 15 Ekim'den itibaren beş iş günü içerisinde çevrimiçi sisteme yükler.

(2) Bakanlık birinci fıkrada yer alan bilgilere ek olarak doğrulayıcı kuruluşlardan ilave bilgi ve belge talep edebilir. Bu bilgilerde değişiklik olması halinde doğrulayıcı kuruluş bu değişiklikleri üç iş günü içerisinde çevrimiçi sistem üzerinde güncellemek zorundadır.

Doğrulamaya ilişkin sözleşmenin unsurları

MADDE 45 – (1) Doğrulama faaliyetleri, doğrulayıcı kuruluş ile işletme arasında yapılacak yazılı sözleşme çerçevesinde yürütülür. Sözleşme, yapılacak doğrulama faaliyetinin kapsam ve içeriği üzerinde taraflar arasında tam bir mutabakat sağlandığını ifade eder.

(2) Doğrulayıcı kuruluş doğrulama sözleşmesi yapılmadan önce tesis faaliyetleri hakkında yeterli seviyede anlayışa sahip olduğundan ve doğrulama faaliyetini gerçekleştirebileceğinden emin olmak zorundadır. Doğrulayıcı kuruluşlar sahip oldukları organizasyon, personel veya mesleki uzmanlıkları ile sonuçlandıramayacakları bir doğrulama hizmetini üstlenemezler.

(3) İşletme, doğrulayıcı kuruluşu seçerken, bu kuruluşun imkânlarını, uzmanlık ve deneyimlerini dikkate almak zorundadır.

(4) Doğrulayıcı kuruluşlar, işletme ile doğrulama sözleşmesi yapmadan önce, üstlenecekleri doğrulama faaliyetinin getirebileceği muhtemel riskleri tespit etmek, doğrulama faaliyetinin kapsam ve planlamasını belirlemek amacıyla gerekli ön araştırmayı yapmak

zorundadır.

(5) Sözleşmede, stratejik analiz, risk analizi ve diğer doğrulama faaliyetleri için ilave süreye ihtiyaç duyulması durumunda sözleşme içerisinde belirtilen doğrulama süresinin arttırılabileceğine ilişkin hükümler yer alır. Bu fıkra kapsamında değerlendirilecek durumlar asgari olarak;

a) Doğrulama sırasında veri akış faaliyetleri, kontrol faaliyetleri veya lojistik konularının önceden tespit edildiğinden daha karmaşık olması,

b) Doğrulama sırasında veri setlerinde uygunsuzlukların, önemli hatalı bildirimlerin, eksik veri veya hataların var olduğunun tespit edilmesidir.

(6) Sözleşmelerde asgari olarak;

a) Doğrulamanın amacı, kapsamı, süresi, dönemi ve varsa özel koşulları,

b) Tarafların yükümlülükleri,

c) Doğrulayıcı kuruluşların uymakla yükümlü bulunduğu inceleme ve doğrulama standartları ve düzenlemeler,

ç) Doğrulayıcı kuruluş tarafından sözleşme kapsamında verilecek hizmetler,

d) Doğrulama işlemi ile ilgili olarak doğrulayıcı kuruluş tarafından talep edilen her türlü kayıt, belge, diğer bilgiler ve sahalara işletme tarafından erişim imkânı sağlanacağı,

e) Doğrulama ve saha ziyareti, yapılacaksa stratejik analiz saha ziyareti ve kullanılacaksa teknik uzman süreleri ile karşılık gelen ücretleri,

f) Doğrulama faaliyetleri için sözleşmede belirtilen süreye ilave süre gerektiği durumların ortaya çıkması halinde bu ek süre için ücretlendirme koşulları,

g) Doğrulayıcı kuruluş ve personelin bilgilerinin gizliliğini muhafaza edeceği,

ğ) Doğrulayıcı kuruluşun akreditasyonunun geri çekilmesi veya askıya alınması durumunda, yürütülecek faaliyetlerin aksamaması amacıyla tarafların sorumluluklarının açıkça belirlenmesi,

h) Doğrulayıcı kuruluşun TÜRKAK tarafından haberli veya habersiz tanık denetimlere tabi tutulması durumunda denetim ekibine talep edilen her türlü kayıt, belge, diğer bilgiler ve sahalara işletme tarafından erişim imkânı sağlanacağı,

ı) Doğrulayıcı kuruluşun doğrulama raporunu, Bakanlığa iletmek üzere işletmeye sunduktan sonra, sera gazı emisyon raporunda bir hatanın tespit edildiği durumlar ile ilgili yapılacak işlemler,

i) Fesih,

ile ilgili hükümler bulunur.

(7) Bakanlık tarafından onaylanmış izleme planı olmayan tesisler ile doğrulama sözleşmesi imzalanmaz.

(8) Doğrulama sözleşmesi, sözleşme tarihinde geçerli olan ve **(Mülga ibare:RG-21/6/2022-31873)** onaylanmış izleme planındaki tesis kategorisi dikkate alınarak yapılır.

(9) Doğrulama hizmet bedeli başka bir ürün veya hizmetle birlikte faturalandırılmaz.

Doğrulama faaliyetleri için prosedürler

MADDE 46 – (1) Doğrulayıcı kuruluş, doğrulama faaliyetleri için asgari aşağıda belirtilen bir veya daha fazla prosedürü ve süreci oluşturur, belgeler, uygular ve sürdürür;

a) İşletme ve diğer ilgili taraflarla iletişim için bir süreç ve politika,

b) Elde edilen bilgilerin gizliliğini korumak için uygun düzenlemeler,

c) İtiraz ve şikâyetleri incelemek ve değerlendirmek için gerekli süreleri de içeren bir süreç,

ç) Doğrulayıcı kuruluşun doğrulama raporunu, Bakanlığa iletmek üzere işletmeye sunduktan sonra, sera gazı emisyon raporunda bir hatanın tespit edildiği durumlarda doğrulama raporunu revize edebilmek için bir süreç,

d) Yürüttüğü faaliyetler ve akreditasyon kapsamlarına ilişkin bilgilerin şeffaf, güncel ve doğru şekilde kamuoyuna duyurulması için bir süreç.

(2) Doğrulayıcı kuruluş, birinci fıkra kapsamında oluşturulan prosedür ve süreçlerin geliştirilmesi, uygulanması, iyileştirilmesi ve gözden geçirilmesi için bir kalite yönetim sistemi

oluşturur, belgeler, uygular ve sürdürür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Akreditasyon, Denetim ve Yaptırım

Doğrulayıcı kuruluşların akreditasyonuna ilişkin esaslar

MADDE 47 – (1) (Değişik:RG-21/6/2022-31873) Doğrulayıcı kuruluşların ilgili alanlarda bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde akreditasyona esas teşkil edecek standartlara göre akredite olmaları şarttır.

(2) Akreditasyon işlemleri TÜRKAK tarafından yapılır.

(3) Akreditasyon, doğrulama işlerinin kurum/kuruluşun bir bölümü veya bütünü tarafından icra edileceğine bakılmaksızın, tüzel kişiliğine verilir. Yönetmelik ve bu Tebliğde yer alan hükümlere kurum/kuruluşun tüzel kişiliğinin tamamı tabidir.

(4) Doğrulama hizmeti kurum/kuruluşun bir bölümü tarafından icra edilecek ise akreditasyon süreci kuruluşun tüzel kişiliğinin tamamını dikkate alarak yürütülür. Kuruluşun tarafsızlığı ve bağımsızlığı değerlendirilirken, kurum/kuruluşun doğrudan veya dolaylı olarak kendisine bağlı tüm birimlerinin yürüttüğü faaliyetler dikkate alınır.

(5) Yönetmelik ve bu Tebliğ hükümlerinden doğrulayıcı kuruluşun merkezi ve şubeleri müteselsilen sorumludur.

Doğrulayıcı kuruluşların denetlenmesi

MADDE 48 – (1) Doğrulayıcı kuruluşun akreditasyon şartlarının karşılanmasının devam edip etmediği ve doğrulama süreçlerini Bakanlığın belirlediği usul ve esaslar, ulusal ve/veya uluslararası standart, normatif dokümanlar ile TÜRKAK rehberlerinde verilen ölçütlere uygun yürütüp yürütmediği her yıl TÜRKAK tarafından denetlenir.

(2) **(Değişik:RG-21/6/2022-31873)** Denetim, Bakanlık ve/veya TÜRKAK tarafından kuruluşun merkezinde, şubelerinde veya doğrulayıcı kuruluş tarafından gerçekleştirilen bir doğrulama süreci esnasında gerçekleştirilir. Denetimler planlı ve/veya ani ve habersiz olarak gerçekleştirilebilir.

(3) Doğrulayıcı kuruluşlar, Bakanlık ve TÜRKAK tarafından talep edilen bilgi ve belgeleri her yıl düzenli olarak hazırlamak, on yıl boyunca saklamak ve denetimler sırasında ibraz etmek zorundadır.

(4) Doğrulayıcı kuruluşlar denetimlerde Bakanlığa ve TÜRKAK denetim ekibine her türlü kolaylığı göstermek, muhasebe kayıtları da dahil olmak üzere istenilen bilgi ve belgeleri öngörülen sürede eksiksiz olarak sağlamak zorundadır.

Doğrulayıcı kuruluşlara ilişkin idari yaptırımlar

MADDE 49 – (1) Aşağıdaki belirtilen durumlar; meydana gelme şekli, sayısı ve mahiyetine bakılmaksızın akreditasyonun sürdürülmesine imkân vermeyecek önemli uygunsuzluk olarak değerlendirilir. Bu çerçevede;

a) Tarafsızlık ve bağımsızlığın zedelendiğinin,

b) Tesislerle yapılan sözleşme ve tesislere verilen tekliflerde bu Tebliğde belirtilen asgari adam-gün sürelerine ve asgari fiyat tarifesine uyulmadığı veya bu maksatla iade fatura/makbuz düzenlendiğinin,

c) Asgari saha ziyareti sürelerine uyulmadığının veya saha ziyaretlerinin gerçekleştirilmediğinin,

ç) Denetim yapılmasının engellendiği, Bakanlığa veya TÜRKAK'a gerçek dışı ve yanıltıcı bilgi ve belge ibraz edildiği ya da düzeltilebilir uygunsuzluk niteliğindeki aykırılıkların yapılan uyarıya rağmen verilen süre içinde düzeltilmediğinin,

d) **(Ek:RG-21/6/2022-31873)** Bakanlığa iletilen doğrulanmış emisyon raporlarında önemli hatalar (tesisin kapasite artırımı, geçici olarak faaliyetine ara vermesi ve benzeri durumlar dışında emisyon verilerinin tesisin gerçek emisyonlarını yansıtmaması) bulunması ve bu durumun doğrulama sürecinde doğrulama ekibi, bağımsız gözden geçirme ve onay süreçlerinde fark edilmediğinin,

tespit edilmesi durumunda, TÜRKAK tarafından; doğrulayıcı kuruluşun akreditasyonu geri çekilir ve doğrulayıcı kuruluş **(Değişik ibare:RG-21/6/2022-31873)** üç yıl süreyle doğrulama

faaliyetlerini yürütemez, yeniden akreditasyona başvuramaz. **(Ek cümle:RG-21/6/2022-31873)** TÜRKAK tarafından bu fıkra kapsamında tespit edilen uygunsuzluklara ilişkin hususlar Bakanlığa beş iş günü içerisinde bildirilir.

(2) Doğrulayıcı kuruluşun akreditasyonu;

a) Akreditasyon kapsamı dışında kalan faaliyetlerin doğrulama süreçlerinin gerçekleştirildiğinin,

b) Bu Tebliğ hükümlerine aykırı personel atandığının, görevlendirildiğinin veya istihdam edildiğinin,

c) Bakanlık veya TÜRKAK tarafından belirlenmiş yetkinlik ve yeterlik şartlarının kaybedildiğinin,

ç) Önemlilik seviyesinin üzerinde hatalı bildirim içeren emisyon raporlarının doğrulandığının,

tespit edilmesi durumunda TÜRKAK tarafından askıya alınır.

(3) **(Değişik:RG-21/6/2022-31873)** Doğrulama faaliyetleri durdurulan veya askıya alınan doğrulayıcı kuruluşun;

a) Sahibi, ortakları, yönetim kurulu üyeleri ve yöneticileri yaptırım tarihinden itibaren üç yıl süre ile bu Tebliğ kapsamında yeni bir akreditasyon başvurusunda bulunamaz,

b) İşleme konu olan doğrulama faaliyetini yürüten ve uygunsuzluğun oluşmasına doğrudan neden olan doğrulama ve/veya bağımsız gözden geçirme ekibinde yer alan baş doğrulayıcı ve/veya doğrulayıcıların yetkisi iptal edilir. Yetkisi iptal edilen kişiler, iptal tarihinden itibaren iki yıl süre ile bu Tebliğ kapsamındaki doğrulama faaliyetlerinde aday doğrulayıcı olarak yer alamazlar.

(4) Bu maddede belirtilen durumlar dışında kalan uygunsuzluklara dair yaptırımlar ile birinci fıkradaki durumlar hariç olmak üzere, askıya alma ve geri çekme işlemleri 3/11/2017 tarihli ve 30229 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik çerçevesinde TÜRKAK tarafından belirlenir ve uygulanır.

(5) Uygulanan yaptırımlar TÜRKAK tarafından kamuoyuna duyurulur.

Elektronik sistemin kullanılması

MADDE 50 – (1) Akredite edilen, kapsamlarında değişiklik yapılan, akreditasyonu askıya alınan veya geri çekilen doğrulayıcı kuruluşlara ilişkin bilgiler Yönetmelik çerçevesinde kurulan elektronik sisteme TÜRKAK tarafından işlenir.

(2) Baş doğrulayıcı, doğrulayıcı ve teknik uzmanlara ilişkin atama ve görevden alma işlemler ilgili bilgi ve destekleyici belgelerle elektronik sistem üzerinden doğrulayıcı kuruluş tarafından yapılır.

(3) Elektronik sisteme ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça belirlenir.

Bilgi paylaşımı

MADDE 51 – (1) Akreditasyon süreçleri çerçevesinde uygulanan her türlü idari yaptırım TÜRKAK tarafından Bakanlığa bildirilir.

(2) Bakanlık tarafından doğrulanmış sera gazı emisyon raporlarında yapılan incelemeler veya tesislere yapılan denetimler sonucunda tespit edilen doğrulayıcı kuruluşla ilgili bu Tebliğe aykırı durumlar ile Bakanlığa ulaşan şikayetler ilgili destekleyici belgelerle birlikte TÜRKAK’a bildirilir.

(3) İkinci fıkra kapsamında yapılan bildirim takip eden üç ay içerisinde Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının Akreditasyonu Hakkında Yönetmelik çerçevesinde TÜRKAK tarafından gerekli işlemler yapılır.

(4) TÜRKAK gerçekleştireceği akreditasyon faaliyetlerine ilişkin aşağıdaki bilgileri bir önceki yılın 31 Aralık tarihine kadar Bakanlığa bildirir:

a) Doğrulayıcı kuruluş tarafından kendisine bildirilmiş doğrulama faaliyetlerinin tahmini saha ziyareti tarihleri,

b) Tanık denetiminin yapılması düşünülen tarihler ve sahaların listesi,

c) Her bir doğrulayıcı kuruluş için önceki senelerde gerçekleştirilmiş olan denetimler hakkında bilgiler.

(5) Her yılın 1 Haziran tarihine kadar TÜRKAK tarafından aşağıdaki bilgileri içeren bir rapor Bakanlığa sunulur:

- a) Yeni akredite olan doğrulayıcı kuruluşların yetki kapsamalarını da içeren listesi,
- b) Doğrulayıcı kuruluşların akreditasyon kapsamlarında gerçekleştirilen değişiklikler,
- c) TÜRKAK tarafından gerçekleştirilen denetimlere dair özet bulgular,
- ç) Bir önceki sene gönderilmiş olan rapordan sonra doğrulayıcı kuruluşlar hakkında varsa TÜRKAK'a yapılan şikayetler ve bunların sonuçları.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Doğrulama ücreti

MADDE 52 – (1) Doğrulayıcı kuruluşlar ile işletmeler arasında imzalanacak sözleşme ücretleri ikinci fıkrada yer alan asgari adam-gün ücreti ve EK-3'te belirtilen asgari süreler dikkate alınarak karşılıklı anlaşma ile belirlenir.

(2) Bu Tebliğ kapsamında yapılan doğrulama faaliyetleri için asgari adam-gün ücreti Katma Değer Vergisi hariç olmak üzere, doğrulaması yapılacak olan sera gazı emisyon raporunun ait olduğu yılın Ocak ayı için 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu uyarınca belirlenmiş olan aylık brüt asgari ücret olarak uygulanır.

(3) Asgari adam-gün ücreti baş doğrulayıcı, doğrulayıcı ve teknik uzmanların hizmetleri de dahil olmak üzere doğrulama faaliyetini ve diğer zorunlu giderleri kapsar.

(4) **(Ek:RG-21/6/2022-31873)** Teknik uzmanların adam-gün ücretleri ve yapılacaksa stratejik analiz saha ziyareti adam-gün ücretleri doğrulayıcı kuruluş tarafından karşılanır.

Rehber dokümanlar

MADDE 53 – (1) Bakanlık ve TÜRKAK tarafından bu Tebliğ hükümlerinin uygulanmasına ilişkin rehber dokümanlar yayımlanabilir.

Yürürlükten kaldırılan tebliğ

MADDE 54 – (1) 2/4/2015 tarihli ve 29314 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Sera Gazı Emisyon Raporlarının Doğrulanması ve Doğrulayıcı Kuruluşların Yetkilendirilmesi Tebliği yürürlükten kaldırılmıştır.

Bakanlık tarafından verilmiş belgelere ilişkin hükümler

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) 1/1/2017 tarihinden önce Bakanlığa başvurmuş ve doğrulayıcı kuruluş yeterlik belgesi almış olan kurum/kuruluşların belgeleri,

a) 31/12/2018 tarihine kadar TÜRKAK tarafından akredite edilmemiş iseler 1/1/2019 tarihine kadar,

b) 31/12/2018 tarihine kadar TÜRKAK tarafından akredite edilmiş iseler belge verilme tarihinden itibaren dört yıl, geçerlidir.

(2) TÜRKAK tarafından yapılan iş ve işlemlerden bağımsız olarak; Bakanlık tarafından verilmiş doğrulayıcı kuruluş yeterlik belgesine sahip doğrulayıcı kuruluşların denetim, kontrol, yaptırım ve belge iptal ile diğer ilgili işlemleri bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde belge geçerlik tarihleri süresince Bakanlık tarafından gerçekleştirilir. Bakanlık yaptırımlara ilişkin 49 uncu maddenin birinci ve ikinci fıkralarında yer alan hükümleri uygular. Bu hüküm çerçevesinde Bakanlık tarafından askıya alma işleminin süresi 6 ay olarak uygulanır.

(3) 1/1/2019 tarihine kadar:

a) Bu Tebliğ hükümlerine aykırı hareket ettiği tespit edilen baş doğrulayıcı ve doğrulayıcılara yazılı uyarı yapılır. Yapılan yazılı uyarıya rağmen bu Tebliğ hükümlerine aykırı hareket eden baş doğrulayıcı ve doğrulayıcıların belgesi Bakanlık tarafından iptal edilir.

b) Baş doğrulayıcı veya doğrulayıcı belgesi iptal edilen kişiler, belgenin iptal edildiği tarihten itibaren bir yıl süre ile bu Tebliğ kapsamındaki doğrulama faaliyetlerini yürütemez.

(4) Doğrulayıcı kuruluşların; Bakanlık tarafından verilmiş olan doğrulayıcı kuruluş yeterlik belgesinde gerekçelerini belirterek yazılı olarak bir değişiklik talebinde bulunması durumunda:

a) Unvan değişikliği için;

1) Doğrulayıcı kuruluşun esas sözleşmesi ve varsa esas sözleşme değişikliklerinin yer aldığı

ticaret sicili gazetesi,

2) Vergi numarası ve SGK işyeri sicil numarası, istenir.

b) Kapsam genişletme için bu Tebliğ kapsamında görev yapacak ilave personelin:

1) Tecrübelerini ve doğrulama süreçleri ile ilgili aldıkları eğitimlerini içeren ayrıntılı özgeçmişleri, sahip oldukları lisans, sertifika ve katılım sağlanan eğitim programlarına ilişkin bilgi ve belgeler, T.C. kimlik numaraları, noter veya üniversite onaylı diploma örneği,

2) Son beş yıl içerisinde Yönetmelik kapsamında kalan tesislere danışmanlık, mühendislik ve teknik yardım hizmeti vermiş olanların isimleri ve bu hizmeti verdikleri kurum ve kuruluşların listesi,

istenir. Kamu tüzel kişiliğini haiz olanlardan (a) bendinin (1) ve (2) numaralı alt bentlerinde belirtilen belgeler istenmez.

(5) Dördüncü fıkra kapsamındaki değişiklikler için ücret talep edilmez.

(6) Dördüncü fıkra çerçevesinde Bakanlığa yapılan başvurular otuz gün içerisinde değerlendirilir. Eksiklik tespit edilmesi halinde başvuru yapan doğrulayıcı kuruluşlara eksiklik bildirim tarihinden itibaren on beş gün süre verilir. Bu süre içerisinde eksikliklerini tamamlayamayan doğrulayıcı kuruluşların başvurusu geçersiz sayılır.

(7) Bakanlık tarafından verilmiş doğrulayıcı kuruluş yeterlik belgesi geçerliliğini koruduğu süre boyunca, başvuru sırasında Bakanlığa gönderilmiş olan ticaret sicili gazetesi, vergi numarası ve SGK işyeri sicil numarası, iletişim bilgileri, iletişim sorumlusu ve temsile yetkili kişi veya kişilerde herhangi bir değişiklik olması durumunda doğrulayıcı kuruluş bu değişikliği ve ilgili belgeleri Bakanlığa on iş günü içerisinde sunar.

(8) Bakanlık tarafından verilmiş doğrulayıcı kuruluş yeterlik belgesindeki 1 numaralı faaliyet grubu kapsamı EK-1'de yer alan 1a ve 1b faaliyet gurubunu kapsar.

(9) Bakanlık tarafından verilmiş doğrulayıcı kuruluş yeterlik belgesi her ne sebeple olursa olsun doğrulayıcı kuruluşun başvurusu ile iptal ve devir edilemez, belge kapsamlarında daraltma yapılamaz.

(10) Bakanlık tarafından atanan baş doğrulayıcı ve doğrulayıcılardan EK-2'de yer alan doğrulama iş tecrübesi ve ilave şartlar aranmaz.

(11) Bakanlıktan doğrulayıcı kuruluş yeterlik belgesi almış doğrulayıcı kuruluşların akreditasyon süreçlerinde 34 üncü maddenin birinci fıkrasının (ç) bendindeki yükümlülük aranmaz. Bu kuruluşlar doğrulayıcı kuruluş yeterlik belgesi geçerlik süresi boyunca bir adet tam zamanlı baş doğrulayıcı ile faaliyet gösterebilir.

(12) 1/1/2019'dan önce akredite olan doğrulayıcı kuruluşlar, doğrulama faaliyetlerine Bakanlık tarafından verilmiş doğrulayıcı kuruluş yeterlik belgesinde yer alan tüm kapsamlarda belge geçerlik süresi boyunca devam edebilir.

(13) Bu madde çerçevesindeki iş ve işlemler Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü tarafından uygulanır.

Sınav hakkına ilişkin hükümler

GEÇİCİ MADDE 2 – (1) Yönetmeliğin geçici 3 üncü maddesinin üçüncü fıkrası çerçevesinde baş doğrulayıcı ve doğrulayıcı belgeleri, sadece 1/1/2017 tarihinden önce eğitim almış kişilere, Bakanlık tarafından yapılacak sınavlarda başarılı olmaları kaydıyla 1/1/2019 tarihine kadar verilir.

(2) Sınav içeriği Bakanlıkça belirlenir ve Bakanlığın belirlediği usul ve esaslar çerçevesinde Bakanlıkça yapılır veya yaptırılır.

(3) Bakanlık, sera gazı emisyonlarının izlenmesi, raporlanması ve doğrulanması konusunda doğrudan görevli alt birimlerinden olmak üzere; Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğünden üç ve Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğünden iki kişi olmak üzere beş kişiden oluşan sınav komisyonu teşkil eder. Sınav komisyonunun sekretaryası Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülür. Sınav komisyonu soruların hazırlanmasından ve belirlenmesinden, sınavın yapılmasından veya yaptırılmasından, sonuçların ve itirazların değerlendirilmesinden sorumludur.

(4) Sınavda, yüz üzerinden yetmiş ve üzeri puan alanlar başarılı sayılır. Bakanlıkça yapılan veya yapılmış tüm sınavların sonuçları 1/1/2019 tarihine kadar geçerlidir.

(5) EK-2'de yer alan toplam iş tecrübesine sahip olanlardan, baş doğrulayıcı yeterlik sınavından başarılı olan kişilere baş doğrulayıcı belgesi, doğrulayıcı sınavından başarılı olan kişilere doğrulayıcı belgesi verilir.

(6) Bakanlık tarafından verilmiş olan baş doğrulayıcı ve doğrulayıcı belgeleri Bakanlığın belirlediği usul ve esaslar, ulusal ve/veya uluslararası standart, normatif dokümanlar ile TÜRKAK rehberlerinde verilen ölçütler çerçevesinde geçerliliğini sürdürür.

(7) Beşinci fıkrada geçen belgeler için başvuru sırasında istenilecek bilgi ve belgeler Bakanlıkça ilan edilir.

Yürürlük

MADDE 55 – (1) Bu Tebliğin;

a) 42 nci maddesinin ikinci fıkrası 1/1/2019 tarihinde,

b) Diğer hükümleri yayımı tarihinde,
yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 56 – (1) Bu Tebliğ hükümlerini **(Değişik ibare:RG-21/6/2022-31873) Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı** yürütür.

[Eklere için tıklayınız](#)